

lib 791

СМЪРТТА

НА ТЪРГОВСКИЯ
ПЪТНИК

А. МИЛЕР

Регионална библиотека
"Любен Каравелов"- Русе

120000890715

490238

А В Т О Р Ъ Т

Роден в днешния Харлем, израснал в Бруклин, Милер има типичното за американските предградия детство. Кризата в 1929 год. разорява баща му, което принуждава малкото момче да упражнява по време на ваканциите всевъзможни професии. Последователно чиновник в администрацията на пристанището, електротехник и журналист Милер започва да печели награди още през годините на следването си в Мичиганския университет. Той ще спечели още много награди, когато започне да работи за сцената; и още на 37-годишна възраст той вече е носител на наградата „Политцер“, наградата „Антоанет Пери“, наградата „Доналдсон“ и Наградата на драматичните критици, което му донася малко пари, но много слава: той признава, че е доволен и от това.

Едва ли останалите обитатели на сградата, в която живее Милер в Бруклин, си дават сметка за силата на неговия драматически талант, чието влияние се наложи върху американския театър. За шумните ученици, които играят на топка по улицата; за спрелите жени с колички пред къщите; за семействата, които отиват в църквата на ъгъла; за деловите хора, които неделен ден чистят градините си от бурени, този висок слаби млад мъж, с нежно бледо лице и дрезгав глас, в чиято резервираност има нещо студено, е преди всичко един добър съсед. Че той пише пиеси — това е просто факт, също както факт е, че другите наематели търгуват на дребно или се занимават с поправка на коли.

Защото това е една от характерните черти на Милер — да живее скромно въпреки успеха, също както и една от характерните черти на неговото литературно творчество — да създава здрави пиеси, лишени от модни увлечения; да избира героите си повече заради тяхната същност, отколкото за по-

*Артур Милер, Ив Монтан, Симон Синьоре и
Мерилин Монро в Холивуд*

ведението им; да се стреми повече към същественото, отколкото към детайлите и да държи повече на съдържанието на диалога, отколкото на остроумието. Това е една от статиите, отразяващи Кредото на Милер—че не трябва да се прибягва към екзотичното, към приумиците, а да се предава живота на хората такъв, какъвто е в действителност.

... Милер пише в малка стая с голи стени, бедно мебелирана. Той следва едно строго разпределение на времето: от 8 до 1 сутринта и от 3 до 6 след обед. Вечерите си посвещава на младата си прочуга съпруга—киноактрисата Мерилин Монро.

„Аз не се нуждая от никого, който да ми дава вдъхновение—обяснява младият човек, когото считат един от най-добрите драматурзи на Америка,—но ми е необходим един коректор, понеже не владее добре правописа.“

Из програмата на „Театър Антоан“ — Париж за спектакъла „Поглед от моста“ на Артур Милер

АРТУР МИЛЕР ЗА СЕБЕ СИ И ЗА ТЕАТЪРА

Аз започнах да се занимавам с драматургия в епохата на великата депресия на трийсетте години. В наши дни да се апомня за депресията се счита почти за неприличен тон. Но се случи така, че именно в онзи години аз се учех да стоя на собствените си крака. До 1929 год. аз смятах, че всичко в света е устойчиво. Подобно на всички американци, аз бях уверен, че някой управлява хода на събитията. Аз не знаех точно кой именно, но предполагах, че това е човек еловит, реалистичен, разумен, практичен, честен, умеещ да отговаря за своите постъпки. В 1929 год. този „някой“ изхвъркна през прозореца.

... В онова време аз четях малко. Моята настолна книга беше депресията. След много години ми се отдаде да вникна в същността на това, което в онези дни беше само чувство, усещане, впечатление. Някакво невидимо животно поглъщаше парите преди човек да се докосне до тях. За да се получи работа в универсалния магазин, трябваще да се притежава учена степен. Адвокатите продаваха вратовръзки. Всеки се стараше да продаде някому нещо. Укрилите се бегълци-финансисти търсеха по цяла Европа и Южна Америка. Фактически всичко, което се говореше и вършеше до 1929 год., се

Теодоси Попов — режисьор

каква литература. Тогава аз вече разбрах, че човек не трябва да се изобразява без да се показва средата, в която живее, без да се разказва за това, как той изкарва хляба си, какъв е не само в дома си (и в леглото), но и в труда.

Аз си спомням, как четейки романи, се питах: с какво тези хора се прехранват? Кога работят? Помня, че тези въпроси изникваха у мен и от малкото пиеси, които имах възможност да видя. Трябваше да се гледа в корена на нещата. На това ме научи великата депресия. Аз станах нетърпим към изкуството, което претендира, че може да съществува в „чист“ вид и въпреки това да запази пророческия си дар.

За мен произведението беше прекрасно, ако притежаваше вътрешна и външна хармония. То беше прекрасно, когато обещавахе да намали макар и отчасти моята безпомощност пред жизнения хаос. Вероятно една от причините, поради които аз станах драматург, се заключава в това, че в драматургията всичко трябва да бъде точно и хармонично, организирано и взимано свързано, всичко трябва да произтича от същността на жизненото явление.

Аз приканвам да се върнем към произведения, толкова древни, колкото гръцката драма. Когато Чехов — чийто субек-

оказа блъф. Изясни се, че никой никога не е управлявал хода на събитията. . . В този смисъл 1929 год. се оказа за нас съдбоносна.

До кризата аз смятах, че „обществото“ се състои от богати хора, записани в таблицата за ранговете. След краха „обществото“ ми се представяше като сбър от непознати, които чукат по вратите, молят да им бъде дадена каквато и да е черна работа. Някои от тях припадаха от глад. Така беше в Бруклин, и в Ню Йорк посред бял ден.

Аз се пристрастих към четене от 17 годишен. Но в онова време — за добро или лошо — аз вече не се примирявах със вся-

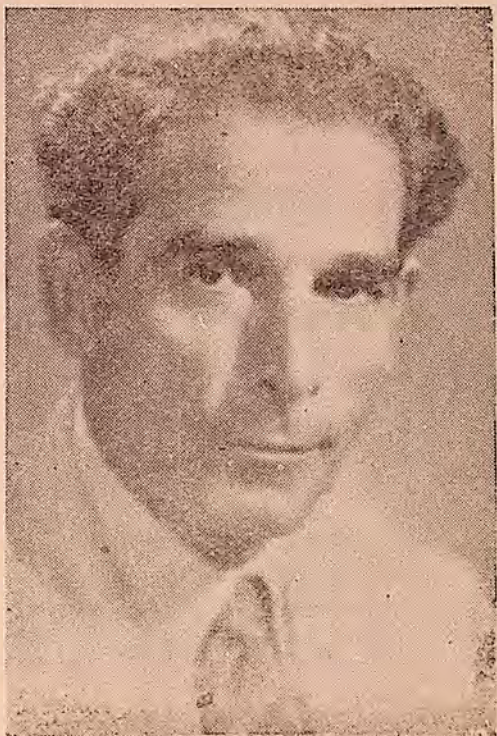
ния ни прави всички нас актьори, вече няма публика, защото страхът от великото мълчание е надвиснал над всички и никой няма да преживее падането на тази смъртоносна завеса.

Аз говоря, разбира се, за заплахата от война, а вътрешната тема на всяка истинска пиеса винаги е била съдбата на човека.

Съвременният учен знае, че не може да бъде само наблюдател; този, който наблюдава, изследва явлението и с това вече го изменя. Подобно на това и драматургът, изследващ отчаянието, също го изменя, макар и вече с това, че ни заставя да го усещаме. И ако възприятието на отчаянието не винаги изменя самия драматург, то неизбежно изменя неговата аудитория! Затова защото когато гледаме на отчаянието, представено на сцената в драматическите форми, които то е приело в наше време, ние имаме право, научно обосновано право, да кажем: „Е, какво, тъй като аз съм един от онези атоми, които ти, драматург, си наблюдавал, измерил, претеглил, аз съм длъжен да ти кажа, че сега, когато завесата се спусна, аз станах друг, аз мъничко се отличавам от това, което бях, когато ме видя за последен път. Така както и другите атоми, аз придобих в известна степен свобода.”

Приближава се за театъра времето на тържеството на целеустремената човешка воля!

Из Посланието на Артур Милер по случай Международния ден на театъра към драматурзи, актьори, режисьори и зрители. в. „Народна култура“, бр. 40, 5 окт. 1963 год.

*Засл. арт. Георги Георгиев
изпълнител на ролята на Вили Ломан*

... Хедонизъмът притъпи у нас чувството на социална отговорност. Ние загубихме чувството за бъдещето. Америка винаги е била в състояние на движение. Сега ние дойдохме до местоназначението си, но без да сме съвсем уверени, че сме попаднали там, където е трябвало.

Из интервю на Артур Милер в английското списание „Енкаунтер“

НАРОДЕН ТЕАТЪР „САВА ОГНЯНОВ“ — РУСЕ

носител на орден „ЧЕРВЕНО ЗНАМЕ НА ТРУДА“

сезон 1963/64 год.

«СМЪРТТА НА ТЪРГОВСКИЯ ПЪТНИК»

частни разговори в 2 части и реквием
от АРТУР МИЛЪР

ВИЛИ ЛОМАН — засл. арт. Георги Георгиев
ЛИНДА — Елисавета Морфова
БИФ — Славейко Василев
ХЕПИ — Ангел Геров
БЕРНАРД — Минко Минков
ЖЕНАТА — Евангелина Ганева
ЧАРЛИ — Александър Бечев
ЧИЧО БЕН — Ламби Порязов
Стоян Бъчваров

ВАГНЕР — Симеон Ганев
ЖЕНИ — Мила Донева
СТЕНЛИ — Андрей Медникаров
Николай Лилянов
МИС ФОРСАЙТ — Антоанета Кръстева
Мария Стефанова
ЛЕТА — Бистра Бодурова
Надежда Михайлова

Режисьор ТЕОДОСИ ПОПОВ

Костюми ЛИЛИ ПОПОВА

Худ. осветление — инж. М. ПФЛУГ

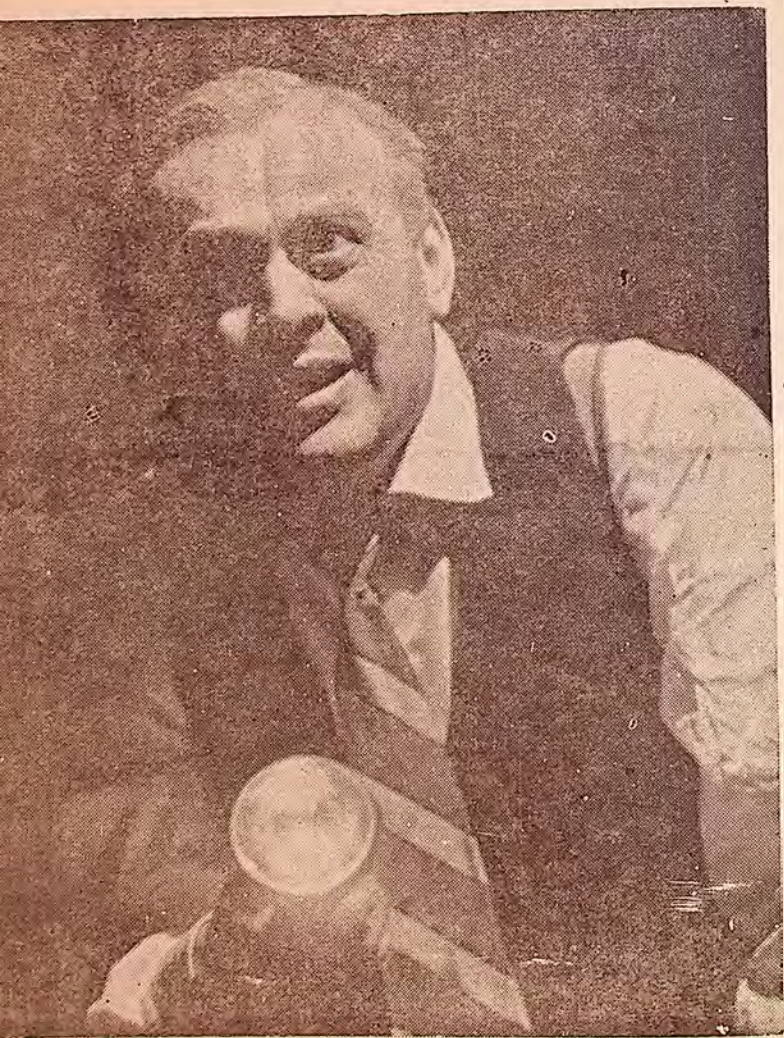
Гост-художник — арх. ЙОЗЕФ СВОБОДА, гл. художник на Пражкия национален театър, лауреат на Държавна награда

Музика ЯН ФИШЕР

Звук — инж. М. ХАМОУЗ

Пиесата преведе от английски Илия Люцканов

Пом. режисьор Ст. Маринов Суфльор А. Панайотова, театър-майстор Д. Найденов, зав. пост. част П. Панайотов, худ. осветление Г. Хараламбиев, изпълнители на костюмите К. Димитрова и Сл. Николова, ръков. на дървод. ателие П. Банов, ръков. на тапиц. ателие Й. Великов, реквизит В. Сапунджиев, грим и перуки Ст. Станоев и Здр. Сярова, ръков. на гардероба Ст. Найденова, железар П. Андреев.

Засл. арт. Карел Хегер — изпълнител на Вили Ломан
в Пражкия национален театър

»СМЪРТТА НА ТЪРГОВСКИЯ ПЪТНИК«

Артур Милер е най-социалният от американските драматурзи, етапно явление в развитието на съвременния театър; автор, чиито пиеси се играят по сцените на най-големите театри в света.

Критическото отношение на Милер към основните недъзи на капиталистическото общество и в частност към „американския начин на живот“ намира отражение не само в творчеството му, но и в обществената му и журналистическа дейност. Неговите хуманистични идеали, активният протест срещу реакцията и потъпкването на свободата на човека неведнъж са го изправяли пред различни комисии за антиамериканска дейност.

Цялото творчество на Милер—от първата му публикувана пиеса „Човекът, на когото страшно вървеше“ (1944 год.) през „Всички са мои синове“ (1947 год.), „Смъртта на търговския пътник“ (1949), „Салемските вещици“ (1953 год.) до последните му пиеси „Възпоменание за два понеделника“ и „Поглед от моста“ (1955 год.) е обединено от основната за драматурга проблема—съдбата на човешката личност в условията на съвременното капиталистическо общество.

В съдбата на обикновения американец Милер вижда проявлението на дълбока дисхармония, която противоречи на прословутия мит за „неограничените възможности“.

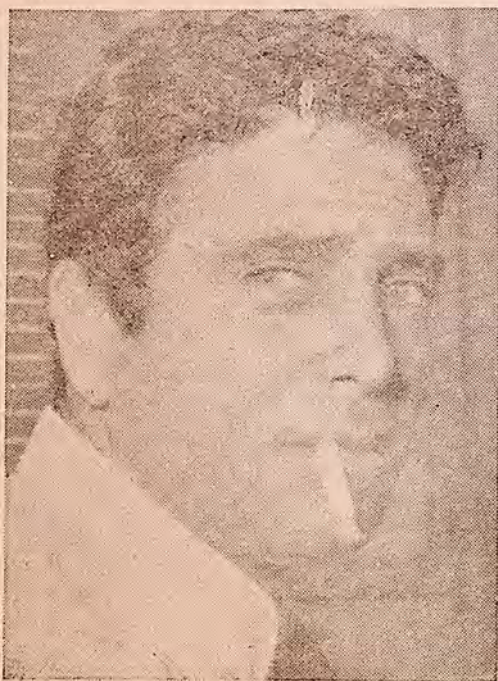
На героя от първата пиеса на Милер „Човекът, на когото страшно вървеше“ наистина върви неудържимо. Но той се страхува, че не знае причините за това, иска да намери ключа на своя необясним успех и неуспеха на другите.

В „Смъртта на търговския пътник“ Вили Ломан—човекът, комуто страшно не върви (така бихме могли да го наречем),—не може да намери обяснението за пълния неуспех на своя живот.

В съдбата на Вили Ломан е отразен дълбокият трагически конфликт на късното прозрение, страшната скръб на заблудения човек, който може да се раздели с илюзиите само с цената на живота си.

В „Смъртта на търговския пътник“ няма сложна интрига, действието се развива бавно, с усещане неизбежността на трагическата развръзка.

Вили Ломан е стар гърговски пътник на крупна нюйорк ска фирма. Той не е необикновен човек, не е спечелил много пари, никога вестниците не са писали за него, нито характерът му е най-лекия в света. Цял живот той само се е трудил с непресъхваща енергия, с огромна амбиция да преуспее и неговите синове да станат независими и богати. Сега Вили е вече стар. Нищо от желанията му не се е изпълнило. Синовете му също не са успели. Хепи работи в едно търговско предприятие, печели добре, но работата му е унижителна и неприятна за самия него. Биф — по-големият — в училище е бил добър спортист, но лош ученик. Прекъснал ученето си, той променя много занаяти, но всички без успех. Той е изубил самоувереността в себе си, желанието за работа и търговска кариера от деня, в който е намерил в хотела баща си с чужда жена.

Известният киноактьор Раф Валоне в ролята на Еди Карбоне от спектакъла „Поглед от моста“ в „Театър Антоан“ — Париж

... След 36 години предана служба Вили Ломан е изхвърлен на улицата. Изхвърлен от деловия свят! Неговото съще

твувание там е свършило, затова почти с животинска ярост той се стреми да докаже съществуването си въобще. Целия си живот Вили Ломан е прекарал с илюзията, че е търговски деец; че е незаменим, че за неговата професия се изискват специални качества. Каква ирония! Да показва мострите на произвежданите в предприятието стоки, може с еднакъв успех всеки!

Цял живот Вили Ломан е живял със самочувствието на образцов търговски пътник, в образцова страна, сред добри и образцови хора. Цял живот той е бил убеден, че пред всеки „делови“ човек стои големият успех. Големият бизнес, за който говори радиото, „неограничените възможности“, за които пишат вестниците, блестящото бъдеще, с което обнадяват стотиците филми. . .

В пиесата „Възпоменание за два понеделника“ героят — работник в мръсен душен склад, през чиито прозорци не прониква дори лъч светлина, мечтае да изчисти поне едно стъкло, за да може да гледа навън истинския, големия, хубав свят. И един ден той изчиства стъклото. Зад него вижда. . . дом с жени, в чието предназначение не може да има съмнение. . .

„Смъртта на търговския пътник“ е своеобразно „измиване на стъклото“ пред Вили Ломан. Преминал живота си в илюзорен свят, на старини той вижда истинската действителност: неговата кариера е най-нищожната от дребните; семейство Ломан, в чиято споеност е вярвал, е разбито; синът, на чието блестящо бъдеще е разчитал, е обикновен крадец, неспособен за нищо; вещите, изплащани от оскъдните доходи, още не са собствени; в дома, който ще разшири и ремонтира, няма кой да живее; образцовите хора, в чиято доброта и човечност е вярвал, са се оказали съвсем не такива. Но той няма сили да се раздели с илюзиите си. Дори в момента на прозрението, той седи моркови в безплодното жалко парче земя около дома си, задушен от издигнатите в небето небостъргачи.

Има нещо много трагично и същевременно жалко в смъртта на Вили Ломан — един цял живот, пожертвуван в името на безсмислието, на илюзорното благополучие, което — ясно е за зрителя — няма да дойде. Има някаква жестока ирония в тази смърт. Мъртав Вили Ломан струва 20,000 долара — много по-скъпо отколкото жив. Неговото самоубийство крие двойна алегория — то е последния бизнес и последния крах на търговския пътник! Неспособен да препечелва жив, Вили Ломан

изкарва със смъртта си! Той умира с последната си илюзия—за светлото бъдеще на синовете си. . .

„Ний сме свободни. Свободни, свободни!“ — като сурово разобличение на мита за „безграничните американски възможности“ звучи репликата на Линда в забележителния по сила на внушение реквием, като трагическа гавра над свободата и хуманността откънтят тези думи. . .

Голяма част от „Смъртта на търговския пътник“ се развива в сградата на спомените. Минало и настояще са преплетени тясно, почти неразделно във времето и пространството. Вили Ломан се връща често в миналото—от безверие и несигурност в настоящето; той търси спора, черпи сили, прави открития, които осветяват по нов начин безцелно преживяния живот; иска отговори на въпроси, на които никой от Ломанови не може да даде отговор.

„Смъртта на търговския пътник“ е една борба за живот, защита на човечността, защита на човека, създаден да бъде свободен и щастлив, а окован и потиснат в оковите на съвременното капиталистическо общство. Артур Милер утвърждава абсолютната ценност на всеки—не само велик и значителен—не, на всеки човешки живот; утвърждава дълбоко уважение към всяка човешка съдба. В това се състои основата на оптимизма, който се излъчва от пиесата на Артур Милер.

Павлина Войтецка

драматург на Нар. театър „Сава Огнянов“

Сцена от спектакъла „Смъртта на търговския пътник“ в Пражкия национален театър.

Пиесата „Смъртта на търговския пътник“ се поставя за първи път в България от Русенския народен театър.

Първата премиера на пиесата се е състояла през февруари 1949 год. в Бродуей.

*Превод на поместените текстове от руски
и френски език — Павлина Войтецка*

Корица на програмата — Димитър Гилев

